

Dr. Nagy Lajosra emlékezve

Tavaly decemberben hunyt el dr. Nagy Lajos, a szegedi bölcsészkar óraadó tanára. Értékes, maradandó munkássága ellenére kevesen ismerték városunkban, halálhíre is késve érkezett hozzánk. Ezért tisztelgő nekrológ helyett egykori tanítványa írását közöljük, mely az életmű rövid bemutatására vállalkozik.

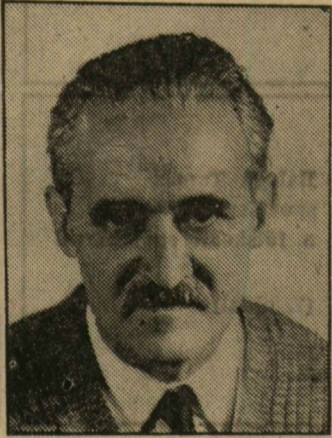
Professzora, dr. Mérei Gyula felkérésére lett a szegedi egyetem tanára. Itt öt éven keresztül adta át tanítványainak hosszú, évtizedes kutatómunkájának eredményeit. Sajnos nagyon rövid ideig, mert közbeszólt a megmásíthatatlan sors.

Szomorú, hogy Szegeden alig ismerték. 1926. október 6-án született Dunapentelén. Szülei középparasztok voltak.

Elemi iskoláit Pesterzsébeten járta, majd az egész életére kiható szellemi út-
ra-
való a budapesti református gimnáziumból hozott magával. Érettségi után, 1944 őszén jogásznak iratkozott be a pesti Pázmány Péter Tudományegyetemre, de a háború miatt tanulmányai hamar véget értek. A légőszolgálatból és a szerencsére rövid hadifogságból hazatérve 1945 tavaszán már a bölcsészkarra iratkozott be immár történelmet, irodalomtörténetet és művésztörténetet választva szaktárgyul. Iskola- és évfolyamtársai úgy emlékeznek rá, mint páratlan tehetségre, rendkívül széles érdeklődési körű, tetterős fiatalemberre.

1946-ban tanári alapvizsgát tett. 1946–1948-ig a Magyar Településtörténeti Intézetben volt díjtalan gyakornok. 1947-ben a Szikra Könyvkiadó 1948–49-es anyaggyűjtő munkájában vett részt, ugyanez év őszén pedig a 48-as néprajzi bizottság megbízottjaként Tolna megyében néprajzi gyűjtést végzett. 1948–49 márciusáig a Történettudományi Intézet készülő reformkor-szakbeli bibliográfiájának adatgyűjtő munkájában vett részt. 1948 decemberében 22 éves korában doktori szigorlatot tett.

Az ígéretesen induló pályája azonban — a korszak nagy átalakulását kísérő torzulásokkal terhelt években — nem mindig volt töretlen. Az 50-es években tanári katedrát nem kap. 1949 júniusától 1951 decemberéig a Hadtörténeti Levéltárban dolgozott. A levéltári munkán kívül hadtörténeti tanulmányokkal is foglalkozott. Közben a Mű-

zeumok Országos Központjának felkérésére Dunapentelén történetét dolgozta fel, és ebből az anyagból kiállítás is készült.

1952 januárjától 1954 márciusáig a Székesfehérvári Állami Levéltárban tevékenykedett. Ezután egy fél évre a Pest és Nógrád megyék levéltári anyagát őrző Budapesti 2. sz. Állami Levéltárba került, majd szeptembertől a Budapesti 1. sz. Állami Levéltárba helyezték át. Hét éven át munkálkodott ott, a későbbi Fővárosi Levéltárban.

Első tudományos munkái és tanulmányai szülőföldje, Fejér megye és kedves városa Székesfehérvár történetéről jelentek meg, köztük a megye jobbágyosságának XVII–XVIII. sz. történetéről, a dülönevekről, pusztatemplomokról írt dolgozatai. Ő „fedezte fel” és tette közkincsé Wathay Ferenc fehérvári alkapitány konstantinápolyi rabságában, 1604-ben írt gyönyörű énekeskönyvét. A Fővárosi Levéltárban bekapcsolódott Budapest történetének kutatásába és e munkásságának nagyszerű eredménye a példamutatóan pontos, alapos és kitűnő stílusban írt tanulmányainak egész sora. Topográfiai művei — a Terézváros, Pest, a budai Vár, a Víziváros, illetve Székesfehérvár késő középkori helyrajzáról — emellett statisztikai forráselemzéssel készült tanulmányokat írt a két ikerváros, Buda és Pest XVII–XVIII. sz. társadalmának tagozódásáról. Levéltárosként a levéltári leltárak készítésében vállalt úttörőmunkát, megjelentetve a székesfehérvári püspökség és Pest város segédleteit.

1961-től 1979-ig a Budapesti Történeti Múzeumban dolgozott az Újkori Osztályon 1973-ban az újonnan szervezett Várostarténeti Osztály vezetőjeként. Itt teljesedett ki várostörténeti

meleti, valamint államtani tanszékek) oktató-nevelő munkájába kapcsolódott be, majd 1952 óta kizárólag a Jogtörténeti Tanszéken dolgozott. Oktatási tevékenységét területére kiterjedt. Kezdetben, néhány évig csak gyakorlatokat vezetett, majd hamarosan főkéllégiumi előadásokat tartott mindkét jogtörténetből, előbb az esti-levelező, majd a nappali tagozaton, s 1957-től irányította a Jogtörténeti Tudományos Diákkör munkáját, amelynek keretében több hallgatóját indította el a jogtörténet tudományos művelésének nem éppen könnyű útján. A hivatalos oktatói tevékenység keretein kívül patronáló tanárként, évfolyamfelelősi minőségben, vagy hivatalos megbízás nélkül is részt vett a joghallgatóság nevelésében egyéni beszélgetéseken, kulturális rendezvényeken, vetélkedőkön közreműködés formájában. 1957-től 1965-ig adjunktusként. 1965-től egyetemi docensként működött, s ekkor kapott tanszékvezetői megbízást is. 20 éven át volt vezetője a Jogtörténeti Tan-

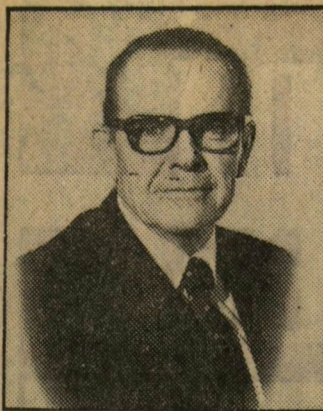
munkássága, melynek összefoglalásai a Fekete Lajos szövegének átdolgozásával és kiegészítésével készített „Budapest története a török kiűzésétől a márciusi forradalomig” című monográfiája. A kvantitatív történetírás hazai megalapozójának egyikeként négy meggyét: Baranya, Fejér, Moson, Tolna dolgozott fel „Az úrbéres birtokviszonyok Magyarországon Mária Terézia korában” II. Dunántúl kötetében. Alapító tagja volt a VEAB Kézműves-ipartörténeti munkabizottságának és egyik szellemi irányítója a „céhkataszter” néven ismert forrásanyag feldolgozásnak, többnyelvű mestersejnézőtárat állítva össze. A múzeumi munkássága során számos kiállítás rendezésében vett részt, illetve rendezett 1976–1978 között a főváros külföldi kiállításainak Bécs, Moszkva, Szófia, Berlin rendezését irányította. A kiállításrendezői munkájáért 1969-ben a Szocialista Kultúráért, a Budapest történetének III. kötetéért 1975-ben nívódíjat kapott. Az 1980-ban megjelent V. kötetében Budapest történetét a német megszállástól a felszabadulásig dolgozta fel.

1978-ban az Új Magyar Központi Levéltár újonnan alakított Módszertani Osztályán dolgozott, mint tudományos főmunkatárs. Már betegen állított össze a magyarországi egyházi levéltárak fondjegyzékéi közül a katolikus, az evangélikus és kisebb egyházak anyagáról készült segédleteit.

Igazán jól tanítványai körében érezte magát. Hitt abban, hogy mi valamennyien követni fogjuk példáját, lelkiismeretes munkában, szakmai tudásban, pályaszeretben. Ő még nagy betegen is a székesfehérvári kórházból figyelemmel kísérte növendékei munkáját, irányította, segítette őket.

Még örülhetett a Bácskai Verával közösen írt „Piac-körzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban” című könyvének. Új funkcionális és kvantitatív módszerű irányzatának első eredményei már a tízkötetes „Magyarország története”-be is bekerültek.

Szinte élete utolsó percéig írt munkája — küszködve egyre elhatalmasodó betegségével — melyet szerzőtársával, Bácskai Verával készített: „Széchenyi István pesti tervei” című levelezéskiadványa, már csak posztumusként jelenik meg. SZRENKA ÉVA

Dr. Sas Mihály

A szegedi 16. tanácsi körzetben két orvosegyetemi oktató indul a június 8-i választáson; dr. Tényi Mária egyetemi tanár és dr. Sas Mihály klinikaigazgató egyetemi tanár. Kettőjük közül kerül ki az a tanács-tag, aki a következő öt éven belül képviseli a városi tanácsban. Programjuk, az új választási rendszerről alkotott nézetük derül ki e két rövid interjúból.

Dr. Tényi Mária

Ellenjelöltek (?)

— Milyen okok játszottak közre abban, hogy Önt most tanácstaggá jelölték? Milyen társadalmi funkciókat töltött be korábban?

— Jömagam három cikluson keresztül voltam tanács-tag, jelenleg a Szeged Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának vagyok tagja. Szakmai jellegű funkcióim: az Egészségügyi Bizottság elnöke, a megyei Etikai Bizottság tagja vagyok.

— Régebben dolgoztam a szakszervezetben; jó ideig mint munkaügyi és bérügyi

— Miben tudná megjelölni azokat a különbségeket, amelyekben Ön más, mint a másik jelölt? Miben tud mást ígérni?

— Mint ismeretes, tanácstaggá vagy képviselővé csak az jelölhető, aki a Haza-fias Népfrent programját magáévá teszi. Ígéretnek tekintetében nagy különbség így nem lehetséges. Mivel azonban jömagam hosszú ideje dolgozom tanács-tagként, meg lehetőségek jól ismerem a tanács működési mechanizmusát, az egyes intézkedések átfutási idejét, módját. Az új, megválasztandó városi tanácsnak előreláthatólag két fontos problémával kell majd elsősorban szembesülnie: a környezetvédelem egyre inkább előtérbe kerülő kérdésével és a város infrastruktúrája bővítésének problematikájával.

— Társadalmi helyzetük, elismertségük, életkoruk csaknem azonos. Mégis, milyen meggondolásból fogják a választók egyiküket vagy másikukat megszavazni?

— Tekintve, hogy korunk, beállítottságunk, helyzetünk valóban megközelítőleg azonos, véleményem szerint a szavazatok leadásánál főleg az illető jelölt személyének ismerete fogja a döntő szerepet játszani. Mindenesetre a választópolgár helyében én is nehéz helyzetben lennék.

— Valószínűleg a szavazatok leadásánál

— A júniusi választások talán legnagyobb újszerűsége az, hogy az egyes tanács-tagi illetve képviselői helyekre két, esetleg több személy jelöléséről a véleménye?

— A kettős vagy többes jelölés, a választási lehetőség az illető választópolgárnak mindenképpen bizonyos fejtörést okoz, azaz aktivizálja őt a társadalmi életben. Bizonyítja ezt az is, hogy a jelölőgyűléseken a választópolgárok megjelenési aránya igen magas volt. Felmerülhet, és fel is merült az a kérdés, hogy vesztesnek fogja-e érezni magát az a jelölt, akit nem választanak meg? A társadalmi szervek álláspontja az, hogy a „vesztés” semmiképpen ne érezze magát annak. Mégis, az

— Meglátásom szerint Magyarországon többnyire olyan személyeket jelölnek különböző társadalmi funkciókba, akik egyébként is felelős beosztásban dolgoznak. Ön szerint mennyire helyes gyakorlat ez? Mennyire terheli túl ezeket az embereket a túlmunka; mennyire megy „fő-hivatásuk rovására?”

— Az államigazgatás szempontjából ez a tendencia jó. A gyakorlatban dől el persze az, hogy sokoldalú elfoglaltságuk miatt a jelöltek teherbíró képessége mekkora. Ezek az emberek egyszer már letették névjegyüket a társadalom mellett, joggal várható el tehát tőlük, hogy feladataikat (megfelelő gyakorlattal) teljesítsék.

— Aki felelős beosztásban dolgozik,

főleg a személyes szimpátia fogja a legnagyobb szerepet játszani. Azoknál a jelölteknek, akik korábban már töltöttek be hasonló funkciókat, nyilván könnyebb lesz a választás. Ha az illető jól dolgozott, magától értetődő, hogy újfént őt fogják támogatni, ha viszont nem, akkor esetleg többben próbálják meg a másik lehetőséget.

esetleges meg-nem választás jár-e presztizsvesztéssel? Hát...

— A kettős vagy többes jelölésnek talán nem most a választásoknál lesz a legnagyobb jelentősége, hanem a megválasztottak következő, évtéves munkája során. Őt esztendő múltán ugyanis az addigi tevékenységük alapján vagy bejuthatnak újfént vagy pedig — ha a választók nem elégedettek velük — mást választanak helyettük. Ez az illető tanács-tag vagy képviselő munkájára mindenképpen serkentőleg hat.

meg tudja tenni azt, hogy ha egyéb elfoglaltsága adódik, átmenetileg helyettesítse magát, aki az ő munkáját megfelelő színvonalon képes ellátni. A másik dolog: az ilyen emberek általában nagyobb tapasztalattal és ismerettségükkel rendelkeznek, aminek folytán az egyes felmerülő ügyeket adekvát módon gyorsan el tudják intézni. S. I.

Dr. Both Ödön (1924–1985)

1985. április 26-án nagy vesztésség érte a JATE Állam- és Jogtudományi Karát. Hosszú és fegyelmezett türelemmel viselt gyógyíthatatlan betegség után meghalt dr. Both Ödön egyetemi docens, a Jogtörténeti Tanszék vezetője, 1949 óta, tehát 36 éve karunk kiváló oktatója, s tudomány-szakának hozzáértő, kitűnő művelője. A halál aránylag fiatalon, 61 éves korában ragadta el, életműve nem nyert befejezést.

1924. január 16-án született Cibakházán, pedagógus családból, s nyilvánvalólag a családi kör atmoszférájából hozta magával a pedagógusmunka szenvedélyes szeretetét. Egyetemi tanulmányait 1945 és 1949 között végezte a Szegedi Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán, s itt avatták 1951 áprilisában „summa cum laude” minősítéssel az állam- és jogtudományok doktorává. 1949 óta működött karunkon, mint demonstrátor, s 1950 április óta, mint egyetemi tanársegéd. Egyetemi pályafutása kezdetén, első éveiben több tanszék (jogtörténeti, alkotmányjogi, állam- és jogel-

meleti, valamint államtani tanszékek) oktató-nevelő munkájába kapcsolódott be, majd 1952 óta kizárólag a Jogtörténeti Tanszéken dolgozott. Oktatási tevékenységét területére kiterjedt. Kezdetben, néhány évig csak gyakorlatokat vezetett, majd hamarosan főkéllégiumi előadásokat tartott mindkét jogtörténetből, előbb az esti-levelező, majd a nappali tagozaton, s 1957-től irányította a Jogtörténeti Tudományos Diákkör munkáját, amelynek keretében több hallgatóját indította el a jogtörténet tudományos művelésének nem éppen könnyű útján. A hivatalos oktatói tevékenység keretein kívül patronáló tanárként, évfolyamfelelősi minőségben, vagy hivatalos megbízás nélkül is részt vett a joghallgatóság nevelésében egyéni beszélgetéseken, kulturális rendezvényeken, vetélkedőkön közreműködés formájában. 1957-től 1965-ig adjunktusként. 1965-től egyetemi docensként működött, s ekkor kapott tanszékvezetői megbízást is. 20 éven át volt vezetője a Jogtörténeti Tan-

széknek. Előadásait a jogtörténet kiváló ismerete, tárgyának szenvedélyes szeretete, s az oktatói, előadó munkára iránti lelkesedés hatotta át. Legszebb elismerése volt ennek az, hogy 50 éves korában az oktatásügy kiváló dolgozója lett, az elmúlt évben ő kapta meg a hallgatók által elismerő oklevelet, amit a kar dékánja nyújtott át neki az 1983/84. tanév záró kari tanácsülésén. A vizsgaidőszak volt számára az évi oktatómunka az a periódusa, amikor felmérhette az azévi munkával létrehozott termék beérését. A vizsgákon is oktatótt, s beteggyógyában is ragaszkodott hozzá, hogy vizsgáztathasson, mert maga akart meggyőződni oktatómunkája eredményességéről.

Tudományos munkájában a másokkal, de mindenképp előtérben az önmagával szemben az igényesség, s a könyörtelenségig menő kritikai szellem jellemezte. Nem volt barátja a hipotéziseknek, s minden megállá-

pítását a rendelkezésre álló, elsősorban a levéltári kutatási anyagra alapította, s elve volt — amit mindig hangsúlyoztatott is — hogy a kutatómunkában csak akkor működhet az ember, a jogtörténész a történész fantáziája, ha a kutatási területen csak repedés mutatkozik, de a szakadékok a képzelet szárnyán átrepülnek a tudomány ellen. Vallotta, hogy a történeti és szociológiai szemlélet nélkül egy jogtudományi ág sem művelhető eredményesen. História est magistra vitae! Hatalmas könyvgyűjteményéből nyert olvasottsága megakadályozta, hogy tudományos megállapításaiiban ingoványos talajra tévedjen. E tudományos ars poetica-ja, hitvallása eredményezte azt, hogy — Szász-Schwarz Gusztáv szavával élve — hiányzott belőle a „tévedés bátorsága”. Tudományos megállapításainak értékét a Századok, e nagylelkű történeti folyóirat kritikusi egyöntetűen elis-

merték. Latin tudása a távolabbi magyar múlt jogtörténetének kulcsát adta kezébe. Igazi kutatási területe a magyar reformkor jogtörténete volt. Erre utal kandidátusi értekezése, amellyel az állam- és jogtudományok kandidátusa fokozatot 1964-ben megszerezte: A beszámítást kizáró és a büntethetőséget megszüntető okok Szeged város reformkori büntetőjogában (1790–1848) c. Szegeden, 1983-ban megjelent 12 szerzői ív terjedelmű munkája, továbbá „Az 1848. évi sajtótörvény létrejötte” (Szeged, 1956), „Szeged város büntetőbíráskodása 1848-ban” (Szeged, 1958), „Küzdelem az esküdtbíráskodás bevezetéséért Magyarországon a reformkorban és az 1848. április 29-i esküdt-széki rendelet” (Szeged, 1960) c. monográfiái. Kiseb-
b tanulmányai foglalkoztak a reformkori büntetőjogunk egyes kérdéseivel, valamint a feudális magánjogunk maradványainak felszámolásával. Társzerzője volt az Egyetemes állam- és jogtörténet c. egyetemi tankönyvnek (Budapest, 1984.). Publikálásra készen állott a „Küzdelem a magyar sajtó-

szabadságért a reformkorban” c. életműjéről monográfiája.

1951-ben megkapta az igazán kedvére való kari funkciót, a Tudományos Bizottság titkári funkcióját. Kiemelkedő jelentőségű munkát végzett az Acta Juridica et Politica Universitatis Szegediensis szerkesztésében kezdettől (1954) fogva. E munkájában rendkívüli gondot fordított arra, hogy a kari Acta bel- és külföldi relációban méltóan képviselhesse karunk tudományos szintjét. A kari Acta általa példászerűen megszerkesztett 34 kötete, köztük a Buza-, Martonyi- és Nagy László-émlékkönyv, mintegy összesen 10 000 oldalnyi terjedelemben volt eredménye e munkásságának. A kar Tudományos Bizottsága itt hajtja meg előtte az elismerés zászlaját.

Fájdalmas távozásával az egyetemi oktató- és kutatómunka homo pedagogusát, homo critico-doctusát, a magyar állam- és jogtörténet szakavatott egyetemi alakját veszítettük el. Megrendülve búcsúzunk tőle.

PÓLAY ELEMÉR